

הישיבה המאיתים שמונים ושמונה (רפח)

ביום כ"ו בניסן התשס"ו (24 באפריל 2006) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, עוזי אורנן, שולמית אליצור, יהושע בלאו, משה בר-אשר (יו"ר), אהרן דותן, אפרים חזן, אברהם טל, דוד טלשיר, יוסף יהלום, קציעה כ"ץ, שלמה נאה, אמציה פורת, שמא יהודה פרידמן, שמעון שרביט; החברים-היועצים יוחנן ברויאר, חיים א' כהן, יוסף עופר, משה פלורנטיין, שמואל פסברג, אורה שורצולד; ממלאת מקום המנכ"ל טלי בן-יהודה; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, קרן דובנוב, ברק דן, צביה זמירי, מלכה זמלי, רחל סליג; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון; מרכזת מדור המחשוב אביטל כ"ץ; אורח: פרופ' סימון מימוני מן הסורבון.

סדר היום: א. ברכות

- ב. הרצאת אורה שורצולד "פנים נחוץ בעברית - בין התפתחויות היסטוריות טבעיות להשפעות זרות"
- ג. דין וחשבון על מאגר המונחים של האקדמיה
- ד. מילים בשימוש כללי

א. ברכות

מ' בר-אשר: אני רוצה לברך את האד' בלאו בשמי ובשם כל האקדמיה לרגל זכייתו בפרס פרנץ רוזנטל של החברה המזרחנית האמריקנית. יש לציין שהוא חתן פרס רוזנטל הראשון. בהזדמנות זו אבשר שמילוננו לערבית היהודית של ימי הביניים עתיד לראות אור בקרוב, כלומר עוד השנה.

ב. הרצאת אורה שורצולד "פנים נחוץ בעברית - בין התפתחויות היסטוריות טבעיות להשפעות זרות"

[הערת העורך: ההרצאה התפרסמה בספר מְשָׁאָת אֶהָרָן - מחקרים בלשון מוגשים לאהרן דותן, עורכים מ' בר-אשר וח"א כהן, ירושלים תש"ע, עמ' 619-629.]

ג. דין וחשבון על מאגר המונחים של האקדמיה

א' אלבק: בישיבה הקודמת קיבלתם דיווח על בכיר בניה של האקדמיה – מפעל המילון ההיסטורי. הגם שהנחת מונחים חדשים היא נשמת אפה של תחיית הלשון העברית, ארגון מונחי ועד הלשון והאקדמיה במסד נתונים אחד ששימש בסיס להקמת מאגר ממוחשב איננו רב ימים. תחילתו לפני כעשור, באמצע שנות התשעים של המאה הקודמת. בגרסתו הראשונה הייתה תכנת מאגר המונחים במערכת ההפעלה "דוס". הפועל היוצא מכך הוא שהיה אפשר לאחזר ממנה, אבל לא יכולנו לעדכן אותה באופן שוטף. מדור המחשוב היה אחראי לכך, והוא עדכן את המאגר לפי הנחיותינו מעת לעת. בשנת תש"ס עברה האקדמיה בהדרגה למערכת ההפעלה "חלונות", ואז נבנתה למאגר תכנת עדכון המשמשת אותנו עד היום. בעזרתה יכולה המזכירות המדעית לתקן שגיאות, להוסיף הערות ולקלוט מונחים ומילונים חדשים – ישירות, בלי תיווך מדור המחשוב. שנה לאחר מכן נפתח במרשתת אתר המונחים שלנו לשימוש הציבור הרחב, ובסיוון תשס"ב דיווחתי לראשונה כאן במליאה על העבודה במאגר המונחים הממוחשב וסקרתי את הבעיות שהתמודדנו אתן או שעלינו להתמודד אתן [מליאה רסז; ראו זיכרונות האקדמיה ללשון העברית מז-מט, עמ' 266–269]. היום בכוונתי להציג לכם כמה עקרונות בכתיבת הערכים, אך ראשית כמה נתונים:

במאגר כמאתיים ושישים מילונים ורשימות מונחים, והם מחזיקים כמאה ועשרה אלף מונחים. מאז הדיווח הקודם בשנת תשס"ב נוספו למעלה מחמישה עשר אלף מונחים; מספר לא מבוטל. את המילים בשימוש כללי – אותן מילים הזוכות בדרך כלל לתשומת לב רבה – אנחנו מקבצים ברשימות שנתיות. כך אפשר לראות את חידושי האקדמיה בכל שנה ושנה. כיום יש עשרים ושבע רשימות כאלה. למשל אם אפתח את רשימת השנה האחרונה, אראה שהתקבלו המילים גלשן שלג, יחדה, יחין ויחדני, כיתוב גב או כיתוב דש וכן הלאה.

כזכור לכם בתחילה עלתה השאלה אם בכלל כדאי להציג את המאגר לציבור בצורתו זאת. שפע מונחיו עומדים לו לעתים לרוועץ, וכאז כן היום יש בו עדיין בעיות של חוסר אחידות, שגיאות וסתירות בין מונחים ישנים לחדשים. ובכל זאת ולמרות היותו עול ימים אתר המונחים במרשתת מושך עניין רב. מדובר באלפי משתמשים בשנה. הנתון שיש בידי הוא שלושים וחמישה אלף משתמשים שונים בארץ ומחוצה לה. עם זאת ודאי יש מקרים שמשמש שכח את סמטו, נרשם מחדש ונמנה כמשתמש חדש [הערת העורך: היום אין עוד צורך בסמטה]. אבל גם אם נקזו מקרים אלו, ניותר עם אלפים רבים של משתמשים. התגובות שאנחנו מקבלים מן הציבור הן בדרך כלל של שביעות רצון. החלטות האקדמיה במינוח גלויות וזמינות לכל גולש זמן קצר לאחר שהן מתקבלות.

גם חלק מההחלטות בדקדוק נחשפות לציבור. למשל ההחלטה על מין המילה חניכיים התקבלה בשנת תשס"א [ישיבה רנח], עשרים שנה לאחר שהמילון למונחי רפואת שיניים אושר כאן במליאה. במילון נמצא מונחים דוגמת חניכיים מכתשיים וחניכיים צמודים, ובעקבות ההחלטה המאוחרת שמין המילה נקבה, הוספתי להם הערת עריכה המביאה לידי ביטוי את ההחלטה: חניכיים מכתשיות, חניכיים צמודות וכיו"ב.

ד' טלשיר: ואילו הייתה ההחלטה שמין המילה חניכיים גם זכר וגם נקבה?

א' אלבק: או אז היה לשון ההערה: גם חניכיים מכתשיות, גם חניכיים צמודות וכן הלאה.

בעיה שטרם נפתרה היא בעיית הכתיב. מאחר שהמונחים וערכיהם מנוקדים, יכולתם לראות שהיה עליי להקליד חניכיים, לפי הכתיב המנוקד, כדי לקבל את הערך חניכיים. כמה גולשים בציבור הרחב ינחשו שכדי לקבל את הערך עובר יש להקליד עבר? לפי שעה כל שהמחפש בכתיב מלא מקבל הוא הערה שכדאי לו לנסות לחפש את הערך המבוקש בכתיב חסר.

כאמור הנתונים כולם גלויים לציבור. אחד החסרונות הוא שהמשתמש יכול לקבל גם החלטות נושנות שייתכן שהיה עדיף שלא ילך לאורן. הנה דוגמה: בשנת תש"ג פנתה הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל לוועד הלשון בבקשה לקבוע מילים לציון קרבת משפחה משום שבספרי הזיכרון של קק"ל נהוג לציין את קרבת המשפחה בין הנרשם לרושמים, כגון 'פלוגי נרשם ע"י הוריו, אחיו וכד', וחסרו מונחי קרבה בעברית, כמו 'בן האח'. למשימה התגייסה ועדת הדקדוק דאז, ופרות דיוניה פורסמו בחוברת לשוננו יב מאותה השנה [עמ' 109-112]. ממכתב הפנייה עולה שכבר אז, לפני למעלה משישים שנה, הילך לבן האח החידוש אחיין, אבל ועדת הדקדוק דחתה אותו וחדשה את המילה נְכָדָן מן הטעם הזה:

"הוועדה מציעה את המלה נכדן (ולא אֶחָיִן) על יסוד העובדה שבספרותנו של ימי הביניים שימשה המלה נכד במשמעות זו, ועדיין חייה (!) מסורת-לשון זו בעדות שונות. מן הראוי להזכיר שגם המלה הלטינית nepos, שממנו נגזרו nephew–Neffe, משמשת בשתי ההוראות: בן-הבן, או בן-הבת, וכן בן-האח או בן-האחות. על ידי תוספת נו"ן, ע"פ דודן מן דוד, מושגת ההבחנה הדרושה לנו היום" [שם, עמ' 111].

נראה לי שזו אחת ההחלטות שרצוי לרענן. לפונה לאקדמיה בטלפון אפשר להסביר שההחלטה התקבלה לפני שנים הרבה ושנהוג לומר אחיין, אבל כל המחפש את החלופה העברית של nephew באתר המונחים במרשתת יקבל גם היום תוצאה אחת בלבד: נְכָדָן. [הערת העורך: מאז ההרצאה ניתוספה למונח הערת המזכירות המדעית: כיום משמש אֶחָיִן במקום נְכָדָן.]

דוגמה אחרת שכדאי לדעתי לדון בה שנית – מאותו המילון: great-grandson איננו ניין, הנוהג במקומותינו, כי אם שְׁלֵשׁ, ואילו ניין הוא 'צאצא', 'זרע האב בכל הדורות', כעולה מן המקרא. אם כן העובדה שהכול גלוי לציבור ושהמידע עובר למשתמש בלי סינון לא רק חושפת בעיות, אלא לדעתי גם מחייבת את האקדמיה להתמודד אתן מחדש, ואף זו תועלת שיכולה לצמוח מן המאגר במרשתת.

ייתכן שהמילון הבעייתי ביותר – וזה בלשון המעטה – הוא המילון למונחי הכימיה האורגנית, פרי עבודתה של ועדה שפעלה במסגרת הוועדה המרכזית למינוח טכנולוגי בחיפה. גם מילון זה מוצע למשתמש כפי שהוא, ואין דרך לייפות את

המציאות: חלק גדול ממנו איננו בבחינת חלופות עבריות למונחים לועזיים כי אם תעתיק שלהם באותיות עבריות. הנה כמה דוגמות מתחילת המילון: אוֹזוֹנִיד (ozonide), אוֹטוֹפְרוֹטוֹלִיזָה (autoprotolysis), אוֹנְדִקָאן (undecane), אוֹקְטָאקוֹנְטָאן (octacontane) וְאֶזֶאוֹטְרוֹפּ (azeotrope).

בשנים האחרונות אנחנו קולטים למאגר גם מונחים ומילונים בהכנה, כלומר עוד לפני אישורם במליאה. יש הנקלטים אף לפני אישורם בוועד המינוח – מיד לאחר צאתם מידי הוועדה המקצועית. כמובן לכל אחד מן המונחים האלה מצורפת הערה שהמונח טרם אושר, וגם במשבצת המורה על שם המילון ועל שנת אישורו מצוין שהמילון עודנו בהכנה. הסיבה לקליטה המוקדמת היא שהמאגר הוא כלי עבודה ראשון במעלה לזוועדות המינוח השונות. ככל שוועדה מרבה להשתמש בו במהלך דיוניה, נמנעים מבעוד מועד – או מצטמצמים מאוד – חוסר האחידות בעבודת המינוח וסתירות בין מונחים. כך משתפרת עבודת המינוח, אבל לאיכות יש מחיר: הבדיקות החוזרות גוזלות הן מן הזוועדות המקצועיות הן מוועד המינוח יותר זמן ומצריכות יותר דיונים; תהליך אישור המונחים אטי יותר, ומספר המונחים המתאשרים קטן יותר. [הערת העורך: מאז ההרצאה נשתנו הדברים, והוחלט שלא יתפרסמו במאגר מונחים שעדיין לא אושרו במליאה.] כידוע המאגר מפגיש מונחים ישנים עם חדשים. הכול מוצג והמשתמש יכול לעקוב אחר התפתחות הדברים. בכל ערך המונחים ניתנים בסדר כרונולוגי כך שהמונח החדש בא בראש הטבלה והישן ביותר בתחתיתה. למשל בערך הלועזי coalition ניתנת תחילה החלופה החדשה יִתְדָה – מן המילים בשימוש כללי שהתקבלו השנה – ומתחתיה קואליציה – מן המילון למונחי הדיפלומטיה (תשנ"ט). במונח הישן קואליציה הוספתי הערה שיתְדָה הוא המונח המעודכן.

יש לשים לב: גם אם מונחים משתנים, הם מוצגים כפי שהיו ביום קבלתם. מה שמשתנה הוא הערך. על הערך להתעדכן ולשקף את התקן. למשל בערך סִימָן תמצאו מונחים המנוקדים כך או בדגש, כלומר סִימָן. במקומות שבהם הם נוקדו בדגש – לדוגמה במונחי הדקדוק לבתי הספר (תשמ"ד) – באה הערה על השינוי בניקוד. אף יש רשימות שהקמץ במ"ם נחטף בהן, כמו במונח סִימָנִי הֶפְסֶק (דקדוק, תרצ"ו), וגם כאן באה הערה על השינוי בניקוד – סִימָנִי, לפי החלטת ועדת הדקדוק.

דוגמה אחרת היא הערך אוֹטִיזְם. מלכתחילה היה הערך אֶבְטִיזְמוֹס – כפי שנקבע במונחי הפסיכולוגיה הנושנים של תשי"א – והוא שונה בעקבות שינוי המונח לאוֹטִיזְם במונחי הפסיכולוגיה החדשים משנת תשנ"ד, שהרי טבלת הערכים – בשונה מן המונחים – מתעדכנת לפי החלטות האקדמיה בדקדוק ובמינוח. אם נחזור לקואליציה, הרי שמשעה שבאה המילה יתדה לעולם בטל הערך קואליציה, ובערך העברי יתדה – או בערך הלועזי coalition – נמצא את המונח החדש יתדה ואת המונח הישן קואליציה דרים בכפיפה אחת. כיצד בכל זאת נוכל למצוא את המונח קואליציה על פי כתיבו העברי? אם נפנה לאחזור לא על פי ערך אלא על פי תיבה. לעומת זאת כשנקבעה החלופה העברית מִשְׁגוּחַ, לא עבר מן המאגר הערך מוניטור, משום שלפי החלטת האקדמיה שתי המילים – העברית והלועזית – מתקיימות זו לצד זו.

המקרה של הערך כדורגלן הוא מקרה מיוחד. כידוע במשך שנים התנגדה האקדמיה לצורה כדורגלן ודבקה בצירוף שחקן כדור-רגל שנקבע ברשימת מונחי תרבות הגוף

משנת תשכ"ג. בשנת תש"ס – בישיבה רמט – הותרה למעשה הצורה כדורגלן [ראו זיכרונות האקדמיה מ-מט, עמ' 46], והשאלה היא כיצד לתת לזה ביטוי במאגר. ברור שבמונח שחקן כדור-רגל תבוא הערת ערכון שהותרה הצורה כדורגלן, אבל מאחר שהיא לא נקבעה מעולם מפורשות, המחפש את הערך או את התיבה כדורגלן במאגר לא ימצאם. לכן חשבתי לנכון להוסיף לרשימת הערכים את הערך כדורגלן כערך ריק. המאחזר את הערך כדורגלן יקבל ערך בלי מונח ויפנה למונח שחקן כדור-רגל. כך לפחות ידע שהצורה כדורגלן מותרת. [הערת העורך: מאז ההרצאה שונו הדברים והערך כדורגלן נמחק].

אחזור המידע מדויק מאוד, ובכל ערך נקבל את כל התיבות שאמורות להשתייך לו. אבל מסיבה טכנית הקשורה בתכנה כל תיבה יכולה להשתייך לערך אחד בלבד. התוצאה היא שבכמה מקרים אחזור המידע ימצא לקוי. הנה שתי דוגמות:

לסימן = (סימן המציין שוויון) ניתנו במהלך השנים כמה וכמה שמות, ובהם סימן שְׁוִיוֹן, סימן שְׁוָה. מבדיקת הנתונים במילוני האקדמיה עולה שְׁוָה התיישן, אבל גם סימן שְׁוִיוֹן וגם סימן שְׁוָה תקפים. דא עקא שגם באנגלית הסימן מכונה פעם equal sign ופעם sign of equality. אחת התוצאות היא שהמחפש את שמו העברי של הסימן בערך הלועזי equality, ימצא סימן שְׁוִיוֹן ולא ימצא זכר לחלופה סימן שְׁוָה. כשלעצמי הייתי מצפה שיינתן לסימן הקטן והחשוב הזה שם עברי אחד ושם אנגלי אחד.

במונחי הבראת מעונות משנת תרפ"ח נקבע כי kitchen sink הוא מְטִיָּה הַמְטָפָח, ובמונחי תברואה משנת תשי"א נקבע כי המונח העברי הוא מְשֻׁטָּף. אך בכך לא תם הסיפור. במילון למונחי הביוב משנת תשכ"ה התקבלה ההחלטה הסופית, לפי שעה: kitchen sink הוא פְּיֹר מְטָפָח או מְשֻׁטָּף מְטָפָח. אם כן המונח מְטִיָּה הַמְטָפָח מיושן, ויש לשייכו לערך חדש. אך למה נשייכו – לערך כּיּוּר או לערך מְשֻׁטָּף? אם ישוּךְ לערך כּיּוּר, המעיין בערך מְשֻׁטָּף לא ימצאנו, ולהפך. כך או כך תיפגם שלמות אחזור המידע. אשר לתכניות לעתיד, אלה יש רבות באמתחתנו. לאחרונה התחלנו לעבוד על מילון שימושי של חלופות לועזיות מופרות או נוהגות למילים עבריות. כיום המעוניין למשל לדעת כיצד לומר פאזל בעברית צריך לפנות לערך הלועזי puzzle. הכוונה היא כי בעתיד יתאפשר להקליד בעברית את המילה פאזל ולקבל תְּצַרְף. לדבר זה חשיבות רבה במיוחד במקרים שהמילה הלועזית הידועה לציבור איננה המילה המשמשת מעבר לים. למשל גלישת חֶבֶל מופרת בארץ בשמה סנפלינג, אבל בטבלת הערכים הלועזיים היא לא תימצא בשם זה אלא בשמותיה באנגלייה ובארצות הברית rappelling/rappeling או absailing/abseiling. [הערת העורך: בינתיים נקלטו במילון ההפניות שבמאגר המונחים מילים לועזיות רבות בצורתן העברית, ומהן ניתנת הפניה למילה העברית התקנית].

היינו רוצים שהחיפוש במאגר יהיה פשוט יותר, למשל אם יש הפניה לערך כלשהו כדאי שנוכל להגיע אליו בלחיצת עכבר, בלי לאחזר בשנית; למי שאינו מעוניין בהיסטוריה של כל מונח ומונח, אלא בשורה התחתונה שלו – או נכון יותר אצלנו בשורה העליונה שלו – כלומר בחלופתו האחרונה והמעודכנת, מן הראוי למצוא דרך לעשות כן; ייתכן שלפחות בחלק מן המקרים יש מקום להוסיף הגדרות למונחים סתומים – וכאלה יש רבים במאגר; כדאי להדק את הקשר עם הציבור: למשל להעמיד לביקורת את הצעותינו למילים חדשות עוד בטרם תאושרנה במליאה ומצד שני לפתוח

צינור ישיר להצעות מן הציבור; וכמובן לשדרג את הגרפיקה של האתר, להפוך אותו לחדש יותר וידידותי יותר למשתמש.

מ' בר-אשר: תודה רבה לגב' אלבק על עבודתה רבת החשיבות במאגר המונחים ועל ההרצאה הבהירה והמעניינת. מי שרוצה לשאול ולהעיר, זאת ההזדמנות.

ע' אורנן: אפשר לאחזר לא רק ערך ותיבה אלא גם שורש, ונדמה לי שגם בדרך זו אפשר לאחזר כדורגל או כדורגלן. אבל אלה כמובן אינם שורשים, ונראה לי שמשמעות השורש הוצאה כאן מידי פשוטה.

א' אלבק: הצדק אתך. באחזור שורש נכללים גם שורשים וגם נטעים, ורצוי לשנות את כותרת האחזור לאחזור שורש או נטע.

ש' אליצור: אחת המסקנות העולה מן הדברים היא הנחיצות בוועדה לבדיקת המינוח; ועדה שתשרש מונחים שאבד עליהם הכלח, ולא תצא תקלה מתחת ידינו.

י' עופר: אינני בטוח שהדברים שהצגת לנו היום נהירים למשתמש הממוצע. למשל הערות העדכון שאת מכניסה נכתבות באותיות רגילות מתחת למונח המקורי שהשתנה. האם ברור לכל משתמש היחס בין המונח המקורי, הנכתב באותיות מודגשות, לאותיות הרגילות שמתחתיו?

א' אלבק: בתפריט הראשי ימצא המשתמש הסברים מפורטים אם ייכנס לפריט הקרוי על אודות. אנחנו מודעים לכך שלא כל משתמש טורח לקרוא את ההסברים, אבל בהצגת המונחים חבל להכביר מילים; גם כך תימצאנה משבצות עמוסות מידע לעיפה.

מ' בר-אשר: תודה רבה.

ד. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. רְכִינוּעַ – segway
2. חֶפְצִיץ – gadget
3. רִנְתוֹן – ringtone (דיון חוזר)
4. מְסַעֵד (דיון חוזר)

רקע

1. רְכִינוּעַ – segway
כלי רכב קטן שהגיע לאחרונה לשימוש בארץ. הסגוויי יכול לשאת רוכב למרחק מרבי של 28 ק"מ במהירות מרבית של 20 קמ"ש. הוא מחקה את יכולת הגוף האנושי לשמור על שיווי

משקל. על הרוכב לרכון לפניו כדי להתקדם, להישען לאחור כדי לנסוע לאחור ולחטות את הגוף לצד כדי לנוע ימינה או שמאלה. בסגוויי משולב מערך מורכב של גירוסקופים (מכשירי עזר לשמירה על יציבות במתקני ניווט) ומעבדי מחשב שמחקים את פעולת החליכה של הגוף האנושי.

בהצעות שעלו: מְסֻעֵית (הקטנה של מְסֻעֵ); חִשְׁבֵינִית (לשון חישן - sensor, ולשון חיש - מהר); מְדַרְכֵב (הפונקצייה העיקרית של הכלי היא נסיעה על מדרכות); הצעות בסימות -נֻעֵ: חֲשֻנֻעֵ; חִישְנֻעֵ; אֲטֻנֻעֵ; אֲזֻנֻעֵ (לשון איזוף); קִלְנוֹעֵ (המונח נקבע לטוסטוס - רכב מנועי דר גלגלי שאפשר להשתמש בו גם בדוושות - אך הוא משמש גם במשמע 'קלנועית' - שם מסחרי לתלת-אופן חשמלי שנועד למתקשים בהליכה).

הובעה דעה שמוטב לקבוע שם סוגי (גנרי) שמוסיפים לו שם לוואי כדי שלא ניזקק חדשים לבקרים להמציא מונחים לכלים שונים שמתחדשים בתחום הזה.

בוועדה זכו לתמיכה ההצעות חֲשֻנֻעֵ, חִישְנֻעֵ, קִלְנוֹעֵ, קִלְנוֹעֵ+שם לוואי, חִישְבֵינִית, רְכִינוֹעֵ, מְסֻעֵית, אֲזֻנֻעֵ, ומחן זכה רְכִינוֹעֵ (מלשון לְרַכֵן, רְכִינוֹעֵ) ברוב קולות.

2. חֶפֶץ - gadget

"צעצוע מנהלים", אביזר טכנולוגי שיש תועלת בצדו. ההגדרה במילון ובסטר המקוון: an often small mechanical or electronic device with a practical use but often thought of as a novelty.

המילה הולכת ורווחת, ואל האקדמיה מגיעות פניות חוזרות לקבוע לה תלופה עברית. בדיוני הוועדה עלו הצעות שגזרו מכמה שורשים ומילים, ובהם משחק, זוטות, אביזר (+ בידור), מותרות.

הרי חלק מן ההצעות שעלו בדיונים: תְּשֻחִיקָה, שְחֻקִיקָה; זוּט, זוּטוֹן; מְבֻזָר, מְבֻזָרָה; אֶבְדָר; הצעות בסימות -וֹן: מְכֻשִירוֹן, צֶעְצוּעוֹן, מוֹתָרוֹן, אֶבְזָרוֹן. בהצבעות זכו לתמיכה ההצעות אֶבְדָר, אֶמְצָאוֹן, אֶבְזִירוֹן, חֶפֶץ, מְחַפֵץ, ומחן זכתה ההצעה חֶפֶץ ברוב קולות והוחלט להביאה למליאה.

הערת חיים כהן: יש להעדיף חֶפֶץ משום שהניקוד בקמץ פשוט יותר. אמנם הוא נוגד לכאורה את ההנחיה בדבר המשקלים קְטִיל-קְטִיל, אך נדמה לי שמותר לסטות מן ההנחיה הכללית הזאת במקום שהצורה המתקבלת בעטייה בחטף. ממילא החטף אינו בא כאן לידי ביטוי בהגייה. ולרווחא דמילתא: יש בחפץ משהו מן הסבילות (דבר שחפצים בו); לו יהי חפץ כְּשֻלְחָה.

3. רִנְתוֹן - ringtone (דיון חוזר)

[ראו דברי הרקע בישיבה רפה, לעיל עמ' 258].

לישיבת המליאה רפה הובאה הצעת הוועדה נְעִימָת צְלָצוּל, אולם המליאה [לעיל, עמ' 260] דחתה את ההצעה והחזירה את המונח לדיון נוסף בוועדה למילים בשימוש כללי.

בדיון החוזר זכו בתמיכה ההצעות נְעִימוֹן, רִנְתוֹן, נְעִימוֹתוֹן, נְגִינִים, ומחן זכתה ההצעה רִנְתוֹן ברוב קולות.

4. מְסַעֵד (דיון חוזר)

מדובר באדם שמקצועו לסעוד אדם בביתו (בדרך כלל קשיש, אך גם כל אדם אחר הזקוק לטיפול סיעודי ונשאר בביתו, כגון ילד מוגבל או נכה-סיעודי). תפקיד זה ממלאים בדרך כלל עובדים זרים מן הפיליפינים.

הוועדה הציעה להניח מונח מן השורש סעי"ד היפה לעניין זה.

מונחים משמשים: מטפל אישי סיעודי, מטפל צמוד, עובד-זר סיעודי, מטפל ביתי, מט"ב(ית), עובד סיעודי (זר) המועסק בידי יחיד.

הוועדה התלבטה בין כמה אפשרויות: מְסַעֵד; סְעִידוֹן; סְעֵד; מְטַפֵל בֵּית.

ההצעה מְסַעֵד זכתה ברוב קולות והובאה למליאה. אולם המליאה בישיבה רפג [לעיל,

עמי' 251-252] לא קיבלה את התצעה והחזירה את הדיון בה לוועדה. הנימוק: המונח מְסַעַד יורח לעובדי הסיעוד בבית (עובדים לא מקצועיים), אך יש צורך בשני מונחים נפרדים: האחד לעובדים מקצועיים בתחום הסיעוד (אחים ואחיות במחלקות הסיעודיות) והאחר לכוחות עזר לסוגיהם.

הוועדה שבה ודנה בנושא ועמדתה היא שהואיל והמטפל המקצועי מכונה אח או אחות, אל לה להתערב בשאלה מקצועית זו. לפיכך הוועדה שוב מבקשת מן המליאה לאשר את המונח מְסַעַד או לחלופין לפנות לוועדה למונחי הרפואה כדי לדון במונח למטפל המקצועי (ובבעיית הדר־משמעות של 'סיעוד': גם המקצוע של האחיות וגם תחום הטיפול באנשים הזקוקים לעזרה בפעולות היום־יום).

מ' בר־אשר: ארבע מילים העבירה להכרעתנו הוועדה למילים בשימוש כללי; שתיים מהן כבר נדונו כאן בעבר, ואני מקווה שהיום יוכרע גורלן. אבקש מיושב ראש הוועדה להקדים לדיון כמה מילים.

י' ברויאר: את הדיון בחלופה עברית לסגוויי ביקשה הוועדה להביא בראש משום שרק לפני כחודשיים הוא אושר לשימוש גם בארץ. מאחר שזה מקרוב בא ורבים האנשים שטרם שמעו עליו, נראה לנו שסיכויי קליטתה של חלופה עברית גדולים יותר. אחת ההצעות הבולטות הייתה קְלָנוּע, אבל מילה זו נקבעה לטוסטוס, ואם היא תתקבל לסגוויי נצטרך לדון בחלופה חדשה לטוסטוס. בסופו של דבר גברה ההצעה רְכִינֹע, שהוצעה על שום הפעלת הכלי בהטיית הגוף או ברכינה קדימה, אחורה או לצדדים. חפיץ – חפיץ שחפצים בו – לגאג'ט הוא לדעתי הצעה מצוינת, ואפילו הזדמן לי לאחרונה לצפות בתכנית טלוויזיה שמשתתפיה השתמשו בהצעתנו זאת. אמנם ארשת מבודחת הייתה נסוכה על פניהם כל אימת שהשתמשו בה, אבל זה טוב מלא כלום. אינני יודע כיצד הגיע שמע החפיץ לאוזניהם.

א' דותן: בעבר הייתה החלטה עקרונית שאין להוציא לציבור מונחים שטרם אושרו.

ש' אליצור: מפי הגב' אלבק שמענו היום שגם מילונים בהכנה כלולים באתר המונחים של האקדמיה. כל אחד יכול לראותם ולהשתמש בהם כחפצו.

מ' בר־אשר: אני חושב שיש הבדל בין מונחים מקצועיים, המשמשים ציבור קטן של אנשים, למילים שנועדו לציבור הרחב. גם התייחסות המליאה למילים האלה שונה: במילון מקצועי האוצר כמה מאות מונחים תדון המליאה רק במונחים בעייתיים יחידים; למילים שנועדו לקהל הרחב מקדישה המליאה דיונים נרחבים. אני מסכים עם האד' דותן שראוי כי מילים בשימוש כללי לא תופצנה בטרם תאושרנה.

י' ברויאר: שתי המילים האחרות – חלופה עברית לרינגטון וההצעה מְסַעַד לאיש שתפקידו לסעוד אדם בביתו – כבר הובאו למליאה. במקרה של רינגטון הציעה הוועדה נעימת צלצול, אבל היא לא התקבלה על לב חברי המליאה. לתמיכה זכתה ההצעה שהעלתה אז הגב' כ"ץ – נְעִימוֹן – אבל מכיוון שההצעה הייתה חדשה, היא לא יכלה

לעמוד להצבעה, והסוגיה הוחזרה לוועדה. חברי הוועדה העדיפו על פניה הצעה אחרת – רָפְתוֹן, מלשון רינה – בתקווה שדמיון הצליל יעמוד לזכותה. לעומת זאת לא שינתה הוועדה את דעתה בעניין מְסַעַד, והיא שבה ומציעה אותה למרות בעיית הכפילות במונח סיעוד, מונח המשמש גם לאנשי המקצוע אחרים ואחיות וגם לעובדים לא מקצועיים שתפקידם לטפל בעיקר בקשישים ובנכים בביתם.

מ' בריאשר: נפתח את הדיון בהצעת הוועדה רכינוע.

ק' כ"ץ: בני הראה לי ידיעה בעיתון שבה כבר שימשה המילה רכינוע.

מ' פלורנטין: מילה היא עניין של טעם, ולטעמי המילה רכינוע איננה נשמעת יפה. אבל מעבר לכך מדובר בהרכב של שני יסודות שאחד מהם אינו קיים: אני מבין שרכינוע קשור ברכינה, אבל ברכינוע יש לכאורה הבסיס רְכִין – בהנחה שהנו"ן מייצגת גם את נו"ן השורש רכ"ן וגם את תחילת הרכיב נוע. המילה החדשה בנויה מרכיב שהומצא לצורך העניין, ואני מוצא בכך טעם לפגם.

א' אבנר: מדובר בדבר חדש, ועדיין לא ברור אם יישאר בגדר חפיץ או שיכבוש לו מקום של כבוד בתחום התעבורה. אני מציע לחכות קצת ולראות מה יהיה גורלו בטרם נטרח לחדש לו מילה.

י' ברויאר: אם נתמהמה נסתכן בהשתרשות השם המסחרי סגוויי.

א' טל: ראיתי את המכשיר בפעולה ואף התנסיתי בהפעלתו, ולפי מיטב הכרתי אין בהפעלתו כל רכינה. גדולתו של המכשיר שהוא מופעל בהטיות קלות של הגוף, הטיות שכמעט ואין לחוש בהן, ורכינה של ממש אין שם.

א' דותן: אם כן עלינו למצוא הצעה שאין בה עניין רכינה, אולי חישנוע?

א' טל: אינני בטוח שמהירות מרבית של 20 קמ"ש מצדיקה שם זה.

א' דותן: אם כך אפשר אַטְנוּע.

מ' זמלי: ראשית, במונחי האקדמיה סְרֵט אַטְנוּעִי הוא slow motion film. שנית, מהירות היא דבר יחסי, ויחסית להליכת אדם, התקדמות במהירות 20 קמ"ש נחשבת מהירה. אבל כשהצעתי בוועדה חישנוע, לא היה זה על שום המהירות דווקא אלא על שום חישנים המותקנים בסגוויי ורגישים להטיות הגוף של המפעיל אותו. אולם בינתיים היו החישנים לחישנים.

עוד אבקש להעיר על דברי האד' אבנר: הסגוויי איננו בגדר חפיץ. לגולש באינטרנט

יתברר שערים רבות בעולם מציעות טיולים בסגוויי, וגם בארץ השימוש בו גובר בהתמדה, לא רק במקומות כמו שדה התעופה אלא כאמצעי תעבורה.

א' חזן: נכון, משרד התחבורה כבר התיר את הנסיעה בסגוויי על מדרכות, וככל הזכור לי המהירות המרבית המותרת היא 13 קמ"ש.

מ' בר-אשר: כל השומע את ההצעה חישנוע תופס את הרכיב חיש מלשון מהירות, ומאחר שכלי התחבורה הזה לא נועד להחליף מכוניות אלא הליכה, השורש חו"ש מתאים לו.

ר' אלמגור-רמון: בוועדה מצאה חן בעיניי ההצעה רכינוע, אבל מאז שמעתי כמה הסתייגויות, והעיקרית שבהן – וזאת גם הרגשתי – שרכינה היא הטיית הגוף קדימה, לא לצדדים ולא לאחור. ואם השורש רכ"ן איננו מתאים כאן, ההצעה רכינוע אינה מתאימה.

ש' פסברג: אם הנוסע מטה את גופו, אני מציע מְטנוע.

מ' בר-אשר: את הרכיב מט אפשר לתפוס מלשון התנוודות, כמו מט לנפול.

ש"י פרידמן: אם כך נְטִינוע מן השורש נט"י יכול לבוא בחשבון.

מ' בר-אשר: במליאה לא תעמודנה להצבעה הצעות חדשות. מאחר שההצעה רכינוע ירדה, אעמיד להצבעה כמה מההצעות שעלו בוועדה. אפשר להצביע יותר מפעם אחת.

הצבעה

בעד חִישְנוע – 7

בעד חִשְנוע – 9

בעד מְטנוע – 1

מ' בר-אשר: אף לא אחת מההצעות קיבלה מחצית ממספר החברים הנוכחים כאן. אני מציע להחזיר את המונח לדיון חוזר בוועדה.

הדיון בחלופה עברית לסגוויי הוחזר לוועדה למילים בשימוש כללי.

[הערת העורך: בישיבה הבאה, ישיבה רפט (להלן, עמ' 306–309), התקבלה ההצעה רְכִינוע.]

מ' בר-אשר: נפנה לגאָנְט, שההצעה המובילה לו היא כאמור חפיץ.

מ' פלורנטיין: אינני יודע אם ראוי כעת להציע הצעה חדשה, אבל מדובר בהצעה קרובה, מאותו השורש: חִפְצוץ. נדמה לי שהיא טובה מחפיץ.

א' חזן: חפיץ הוא חפץ שחפצים בו, וחידוש כזה עשוי להתקבל על לב הציבור.

ר' אלמגור-רמון: שאלתי לדעת אנשים בסביבתי הקרובה, והמילה מצאה חן בעיניהם.

מ' פלורנטין: מה בדבר השגתו של האד' כהן על ניקוד חפיץ בחטף פתח ולא בקמץ?

מ' בראשר: אף שדברי האד' כהן דברים של טעם הם, נדמה לי שהניקוד בחטף פתח עדיף ולו מן הסיבה שסביר להניח כי הצורה המיועדת תהיה כפי הציבור החפיץ ולא החפיץ.

הצבעה

בעד חפיץ – רוב גדול

נגד – 2

הוחלט: חפיץ (gadget).

מ' בראשר: הגב' זמלי, נדמה לי שאת הגית בוועדה את ההצעה רִנְתוֹן ל-ringtone. האם את רוצה להוסיף כמה מילים בעניין?

מ' זמלי: אני רוצה להבהיר שבתחילי הצלצול הזה אין משום צלצול. על הרוב מדובר במנגינה כלשהי ולפעמים בדיבור סתם. אף שמעתי בעקבות התפרצות שפעת העופות בישראל בחודשים האחרונים רינגטון שבו נשמת קריאת תרנגול ולאחריה עיטוש ושיעול.

לא אני נתתי להצעה רינתון פרסום, אבל כבר קיבלתי לה כמה תגובות אוהדות. בעיתון "מעריב" קראתי שהם פנו עם ההצעה לחברות הטלפונים הניידים, ואלה השיבו שהן מוכנות לנסות אותה. חשוב לי להדגיש כי ההצעה לא נולדה מכוונת תצלול. המילה נגזרת מן המילה העברית רינה, וכמובן עליה להיכתב בתי"ו. עם זאת לא אתנגד אם הקמץ בנו"ן יתקצר בנטייה וצורת הרבים רינתונים תהיה קרובה אף יותר לצורה רינגטונים.

א' אבנר: אני מתנגד לרינתון נחרצות. לטעמי זהו חידוש המתאים לשם מקהלה או חוג זמר. רינגטון הוא נעימה המשמשת לצלצול טלפון, ועל כן הצעתי את הצירוף הפשוט נעימת צלצול. אבל בשם עיקרון המעביר אותנו על דעתנו – העדפת מילה אחת מצירוף של שתיים – הומצאה מילה שכל יתרונה בקרבת הצליל אל המילה הלועזית. דומה הדבר לחידושים מעין דילוג רב לטלגרף בתקופת ההשכלה.

ח' כהן: אני חושש כי דווקא דמיון הצליל של רינתון לרינגטון – ועוד יותר מזה של רינתונים לרינגטונים – יעמוד לחלופה העברית לרועץ. ספק אם השומע רינתונים יזהה

בה מילה עברית חדשה, וסביר שעל פי רוב היא תיכתב בטי"ת, כדרכן של מילים השאולות מן הלעז.

בישיבת המליאה הקודמת שדנה במילה הזאת עלתה ההצעה היפה נעימון. אז היא לא עמדה להצבעה משום שלא נדונה תחילה בוועדה, ואני מבקש להעמידה להצבעה היום.

א' אלבק: הסיבה שרינתון גברה בוועדה על נעימון היא שכאמור רינגטון אינו חייב להיות מנגינה, ונעימה מזוהה בעיקר עם מנגינה.

ח' כהן: לשורש נע"ם – ואף למילה נעימה – יש גם מובנים אחרים.

א' טל: גם אני בעד נעימון. לצערי נראה לי כי איש לא ישתמש בצירוף נעימת צלצול אם מזומנת לו מילה לועזית אחת קצרה ורווחת – רינגטון. זה טבעם של בני אדם, וזה גורלן של חלופות ארוכות.

ש' שרביט: אני מצרף את קולי לנעימון. השומע רינתון והמכיר את המילה רינגטון לא יעלה בדעתו שאין בסוף רינתון הרכיב הלועזי tone. הכתיב בטי"ת מתבקש, וחבל לחדש מילה שכישלונה מראש כמעט מובטח.

הצבעה

בעד רִנְתוֹן – 3

בעד נְעִימוֹן – 13

הוחלט: נְעִימוֹן (ringtone).

מ' בר-אשר: ההצעה האחרונה העומדת היום לדיון היא מְסַעֵד.

א' אבנר: במקרה הזה חלופה עברית מן השורש סע"ד היא הפתרון המתבקש. אבל אני חושש שבכך נכבול מראש את ידיה של הוועדה למונחי הרפואה כשתבוא לדון במונחים מתחום הסיעוד, למשל אם תרצה למצוא שם אחר למי שנקרא בעבר אח מעשי או אחות מעשית.

מ' בר-אשר: יש מקום למילה מן השורש סע"ד לא רק בתחום הרפואה אלא גם בשימוש הכללי, ואינני רואה כאן בעיה מיוחדת. החשש שלי שהחלופה שנקבע לא תוכל לכינוי הרווח כל כך פיליפיני. מסתבר שהכינוי הזה משמש כמילה כללית גם בשפות אחרות.

א' דותן: כיצד נקרא מי שמספק שירותי הסעדה?

מ' בר-אשר: זהו מְסַעֵד. כך כבר נקבע.

ש' שרביט: האם עלתה בוועדה ההצעה סֶעֶדָן?

י' ברויאר: עלתה ההצעה סיעודן, אבל מְסַעֵד טובה יותר. ראשית משום שטבעי לחדש בתחום הסיעוד בינוני בבניין פיעל, ושנית אפילו חידוש אין כאן משום שכבר במשנה מצינו מְסַעֵדִים, אם כי שם מסעדים את הפרה, כלומר מלווים אותה.

ה צ ב ע ה

בעד מְסַעֵד – רוב גדול.

הוחלט: מְסַעֵד (עובד שמקצועו לסעוד אדם בביתו).

מ' בר-אשר: תודה רבה. בהחלטה זו ננעלת הישיבה.